

De Rotterdamlezing:

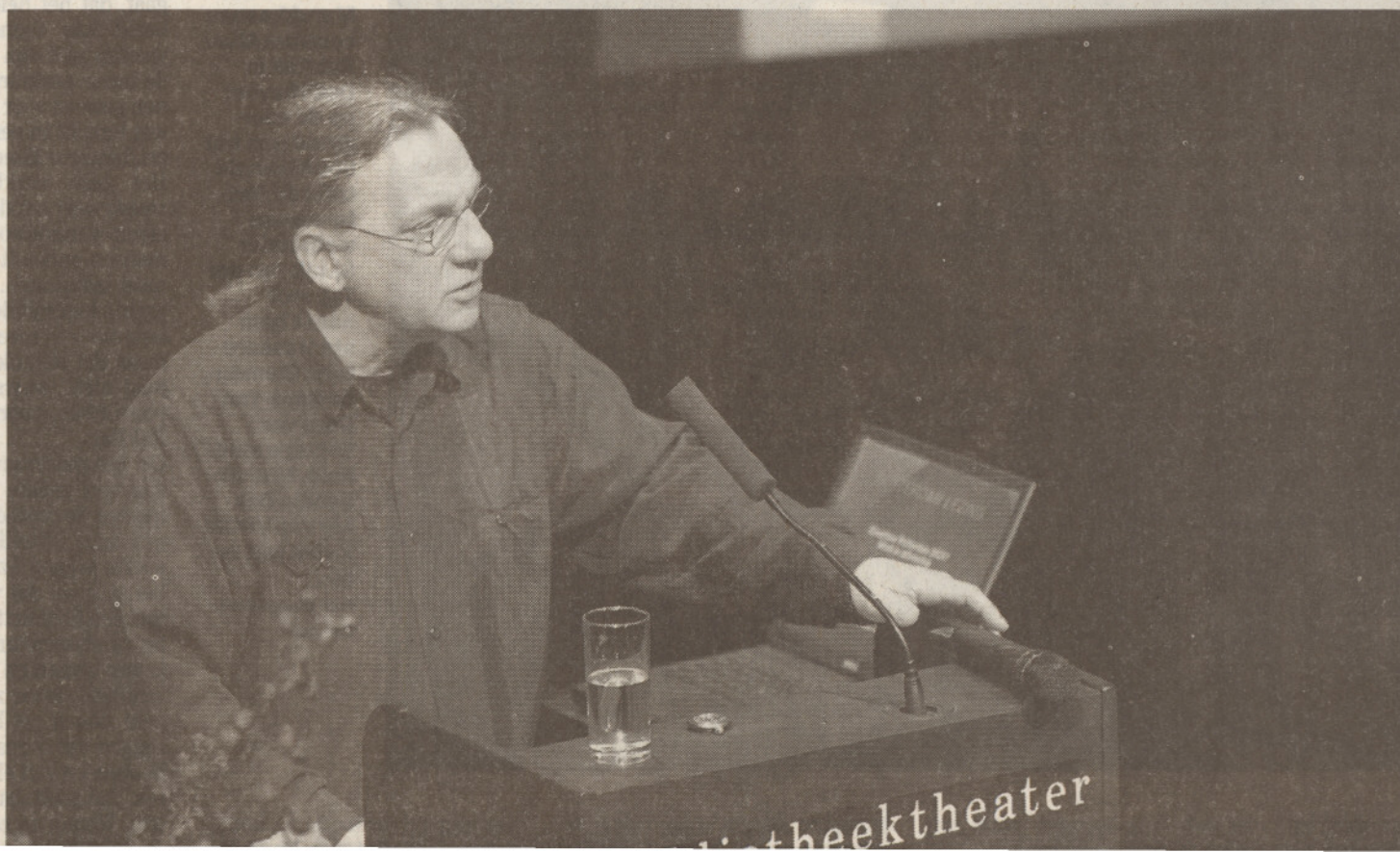
'Kleurloos Rotterdam 2025? Werk in uitvoering'

'De toekomst begint nu.' Die conclusie trok dr. Henk Oosterling gisteravond tegen het einde van de Rotterdamlezing 2004. De filosoof van de Erasmus Universiteit Rotterdam reageerde in die lezing gisteravond in het Bibliotheektheater in Rotterdam ook op vorige week gepubliceerde meningen van lezers van het Rotterdams Dagblad.

Vandaag op deze opiniepagina een bloemlezing van de Rotterdamlezing 2004, een initiatief van het Studentenpastoraat Rotterdam, Studium Generale en de Erasmus Universiteit Rotterdam en het Rotterdams Dagblad

Kleurloos Rotterdam 2025? Willen we een indruk krijgen van wat onze voorspellingen waard zijn, dan is het instructief om ons ruim twintig jaar terug in de tijd te verplaatsen.

Wie kon er in 1984 - dat beladen jaar van George Orwells boek, dat beschrijft hoe veiligheid in terreur is omgeslagen - net bekomen van de demonstratiegolven tegen kruisraketten, vermoeden dat het Oostblok vijf jaar later zou

tegen kruisraketten, vermoeden dat het Oostblok vijf jaar later zou verkrumelen en weer vijftien jaar later Russische satellietstaten tot de EU zouden toetreden?

Wie had toen enig benul van computers, internet of gsm-tjes? Welke politicus had zich ooit om Afghanistan bekommerd? Wie richtte zijn blik op de islamitische wereld? Niemand.

Kijk hoe Rotterdam er voorstond. In 1983 wordt de Gemeentebibliotheek geopend. In Rotterdam werkstad. 's Avonds en in het weekend kon je in het centrum een kanon afschieten zonder iemand te raken. De bibliotheek heeft zich in de loop der jaren getransformeerd tot een semi-openbare ruimte. De boeken zijn er nog, maar de bieb is een knooppunt geworden in een virtueel netwerk dat de hele wereld omspant. De gemeentebieb is 'local' en 'global', de bieb is 'glocaal'.

Ook Rotterdam is intussen 'geglocaliseerd'. Daarvan was in 1984 nog geen sprake. Nederland besepte al wel dat 'gastarbeiders' blijven en noemt ze dan ook 'minderheidsgroepen'. Pas in 1989 heet het Rapport van de Wetenschappelijke Raad van de Regering 'allochtonenbeleid'. Er begint iets te dagen over de problemen die een open wereld met zich mee brengt.

In 1981 wordt de nieuwe Willemsbrug geopend en Radio Rijnmond gelanceerd. Vakbondsleider Kok gaat op de schouders bij stakingen en heeft nog geen last van 'duivelse dilemma's'.

Feyenoord wordt in 1984 landskampioen zonder rellen. Ook al vindt in de zomer van 1984 het eerste Antilliaanse Zomerfestival plaats, de cultuur vindt grotendeels in besloten ruimten plaats: in bioscoopzalen, schouwburgen en concertzalen. Van mensen die op straat hardop in zichzelf beginnen te praten, wist je toen nog zeker dat

Dr. Henk Oosterling: 'Ook Rotterdam is intussen 'geglocaliseerd'. Daarvan was in 1984 nog geen sprake. Nederland besepte al wel dat 'gastarbeiders' blijven en noemt ze dan ook 'minderheidsgroepen'. Foto Cor Vos

landbouwsubsidies, wereldhaven) en de wereld ('war on drugs', 'war on terror'). Toch waag ik de gok. Hoe ziet Rotterdam er uit in 2025? Rond die tijd zal op de huidige plek van Dijkzigt een geheel nieuw Medisch Centrum met facilitaire bedrijven en shoppingmalls verrijzen: een soort DijkCity. Er zal een vernieuwd, maar sober Centraal Station staan, aangesloten op de rest van de Randstad. Die bestaat dan uit één grootstedelijk gebied. Er zijn geen snelwegen meer die zomaar toegankelijk zijn. Om het immense fileprobleem op te lossen zullen auto's via het GPS centraal worden aangestuurd. Met vaste snelheid en op afstand van drie meter van elkaar zullen ze zich als een rij luxeuze treincoupe's van stad naar stad bewegen.

Surveillance en beveiliging zullen in 2025 kenmerken. De openbare ruimte als vrije, oncontroleerbare ruimte zal niet meer bestaan. Dit zat al in de pen voor 11 september 2001. De openbare ruimte is al dan ingekrompen. Niet alleen door particuliere beveiliging zoals in de semi-openbare Koopgoot, maar ook door hoe wij ons met auto's door die ruimte heen bewegen. De openbare ruimte is ook

2002 en 2017 de verwachte ontwikkelingen er uit zien. Licht is Rotterdam, donker Nederland. In Nederland zullen rond de 35 procent meer vergrijsden zijn (rechtsboven), terwijl baby- en kleutertal teruglopen (linksonder). In Rotterdam blijkt het omgekeerde het geval. Het aantal baby's, kleuters en basisschoolkinderen neemt toe tot 2017, evenals de potentiële beroepsbevolking. Voortgezet onderwijs scholieren blijven achter bij de landelijke tendens. Als we er nog eens acht jaar bij doen tot 2025, dan zijn al die kleuters en kinderen een schooltype opgeschoven en hebben we een enorme hoeveelheid pubers en preadolescenten.

Rotterdams verjongingsvoordeel blijkt echter een nadeel. Het in 2003 verschenen rapport 'De Staat van Rotterdam' concludeert namelijk dat witte (kinderrijke gezinnen naar de buitenwijken wegtrekken, terwijl alleenstaand, arm en gekleurd blijft. De verjonging komt grotendeels op rekening van het allochtone deel van de bevolking, dat in 2002 al 46 procent van de 598.467 inwoners is. Dit zal via 2017 naar 2025 oplopen, afhankelijk van de economische ontwikkelingen. De huidige problemen rond zwarte scholen en op vmbo-scholen, de hoge werkloosheid onder alle allochtone én autochtone jongeren en hun vermeende onaangepastheid bieden voor weinig florissante vooruitzichten. We hebben zelfs een dubbel probleem. Want wie zal in 2025 Rotterdam moeten runnen?

beseft dat, maar weet door de leefbaarheidsfixatie op 'schoon, heel en veilig' geen samenhangend beleid te formuleren. Ook het college ziet natuurlijk in dat cultureel kapitaal tegelijkertijd ook sociaal kapitaal en economisch kapitaal betekent: mensen ontmoeten elkaar bij culturele evenementen, leren elkaar op een relaxte manier kennen en geven bakken met geld uit.

In het collegeprogramma 'Rotterdam Zet Door. Op weg naar een stad in balans 2017' wordt uiteindelijk een - korte - paragraaf over 'culturele integratie' toegevoegd. Dat dit wordt getypeerd als 'veruit het moeilijkste onderdeel in het integratie-debat' vat ik op als een indicatie voor een te beperkte visie op de doorwerkingen van cultuur in het dagelijks leven van jongeren.

Rick van der Ploeg, staatssecretaris van Cultuur in het tweede kabinet-Kok, richtte met zijn nota 'Cultuur als confrontatie' zijn beleid al op een verregaande cultuurparticipatie van jongeren en allochtonen. Met de analyse van Rotterdam 2025 in ons achterhoofd blijkt zijn politieke *move* niet geheel van zin verstoken. Het is nu zaak om deze 'verjonging' en 'verkleuring' in een breder politiek kader te plaatsen, zonder dat de culturele waarde van diep in de cultuur verankerde esthetische en artistieke kwaliteiten verkwanseld worden. In het advies van de Rotterdamse Kunststichting wordt gewezen op dwarsverbanden tussen wat hoge en lage cultuur werd genoemd. Kunst met een grote K, kleinkunst en culturele activiteiten gaan meer interacties aan.

Wat zien we? Vrouwen participeren iets meer dan mannen. Na de film scoren pop/wereldmuziek en dance/houseparties bij alle jonge-

certen en danceparties, maar vooral op school. De meesten passief binnen vakken van 'Kunst en Kunstzinnige Vorming'. Uit rapportage bleek dat allochtone leerlingen in het voortgezet onderwijs even actief zijn als autochtone medeleerlingen.

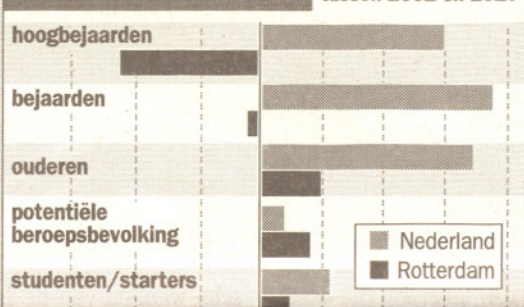
Een groot aantal jongeren is actief. De SKVR speelt de laatste jaren een belangrijke rol in het stimuleren van wat 'urban culture' wordt genoemd: rap, hiphop, breakdance. Het uitbaten van talenten van al deze jongeren gaat makkelijker naarmate zij worden uitgedaagd en gestimuleerd hun 'skills' te tonen.

Ooit was er sprake van hoge en lage cultuur, maar door de beeldcultuur met zijn entertainment en terreur van de kijkcijfers loopt dit allemaal door elkaar. Sommige cultuurdragers betreuren dat. Maar ze vergeten dat creativiteit is gedemocratiseerd.

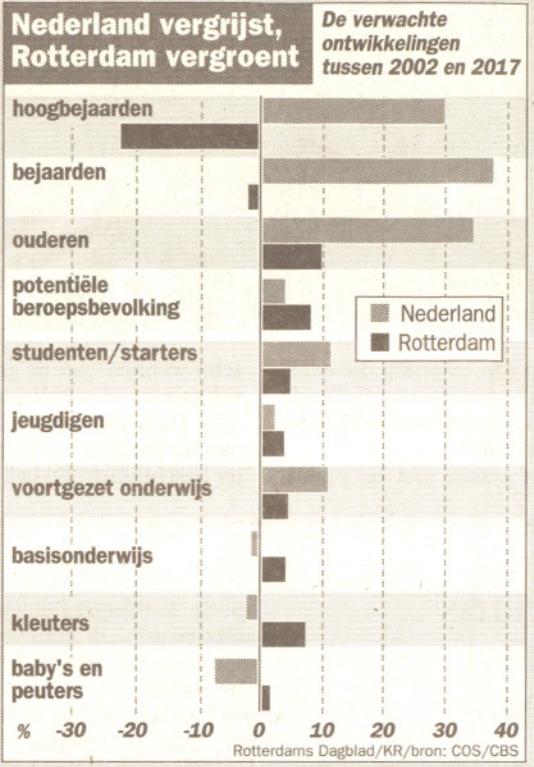
Als we het over allochtone jongeren hebben, over wie praten we dan? Vanuit veiligheidsoogpunt komen altijd weer de half-criminele of succesvolle allochtone jongeren naar voren. Normale allochtonen zijn blijkbaar niet interessant. Toch zijn het deze jongeren die voor een exponentiële groei van de Rotterdamse bevolking in 2025 gaan zorgen.

In de Rotterdam Jongeren Survey van 2000/2001 onderzoekt onder andere Han Entzinger de belevingen van de islam onder Turkse en Marokkaanse jongeren. In vraaggesprekken en via vragenlijsten zijn driehonderd Turken en driehonderd Marokkanen van 18 tot 30 jaar onderzocht op hun betrokkenheid bij de islam. Uit het onderzoek blijkt dat er een enorme diversiteit van geloofsbelevingen zijn onder allochtone jongeren.

Nederland vergrijsst, Rotterdam vergroent De verwachte ontwikkelingen tussen 2002 en 2017

'duivelse dilemma's'. Feyenoord wordt in 1984 landskampioen zonder rellen. Ook al vindt in de zomer van 1984 het eerste Antilliaanse Zomerfestival plaats, de cultuur vindt grotendeels in besloten ruimten plaats: in bioscoopzalen, schouwburgen en concertzalen. Van mensen die op straat hardop in zichzelf beginnen te praten, wist je toen nog zeker dat ze psychisch gestoord waren. Inmiddels praat iedereen in zichzelf. Als je goed kijkt zie je een headfoon. Niemand zag Rotterdam in 1984 als een grootstedelijke theater voor zich. Voorstellen is moeilijk. In onze netwerk-, informatie- of mediasamenleving wordt informatie zo snel rondgepompt dat er nauwelijks tijd is om na te denken. We moeten pro-actief zijn, sneller dan sneller, panisch. We denken in risico's. Niets is meer zeker, nog het minst onze pensioenen. Het gevoel voor onveiligheid is doorslaggevend dan feitelijke onveiligheid. We leven in een risicomaatschappij. Door een politieke omwenteling in Azië kunnen er hier ontslagen vallen en andersom. ICT is cruciaal. Voor Nederlands welvaaren wordt de koers grotendeels in Brussel en Washington uitgezet. Er is weinig nationale speelruimte. . . De stad wordt gemanaged. Als ik me laat verleiden een toekomstbeeld te schetsen, kan ik me niet tot Rotterdam beperken: ons lot is verbonden met dat van Nederland (ruimtelijke ordening, Hoeksche Waard, Tweede Maasvlakte), van Europa (afschaffen

enorm uitgedijt: door internet en het gsm-verkeer is er een nieuwe virtuele ruimte ontstaan. Al pratend in onze gsm'tjes is de openbare ruimte eigenlijk een eilandje van halfvirtuele privécapules geworden. Heel, schoon en veilig zijn de sleutelwoorden van de kwaliteit van de openbare ruimte.

Maar welke mensen zullen deze grootstedelijke of *urbane* ruimte bevolken? Buiten kantoorruimten/winkeltijden zijn dat altijd al jongeren geweest. Deze jongeren zijn voor het toekomstige Rotterdam van het grootste belang, omdat, zoals statistieken vertellen, Nederland vergrijsst en ontgroent. Rotterdam vergroent.

De grafiek geeft aan hoe tussen

terdam? Naast huisvesting zijn banen, die gericht zijn op de creatieve industrie, zoals deze bijvoorbeeld door Charles Landry in zijn boek 'The Creative City. A Toolkit for Urban Innovators (2000)' is beschreven, een minimumvoorwaarde. Voor het uitbouwen van de broodnodige middenklasse liggen hier kansen. Maar dan moet de incassopolitiek de culturele vorming wel serieus nemen. Om het probleem van Rotterdam 2025 te tackelen, moeten we nú beginnen ons op de jongeren te richten. Rotterdam 2025 begint nu, hier. 'Werk in uitvoering' gaat over het opnieuw vrijmaken van openbare ruimte.

Cultuur is de sleutelterm. Het Rotterdamse college van b en w

De huidige problemen rond zwarte scholen en op vmbo-scholen, de hoge werkloosheid onder alle allochtone jongeren en hun vermeende onaangepastheid bieden voor weinig florissante vooruitzichten. We hebben zelfs een dubbel probleem. Want wie zal in 2025 Rotterdam moeten runnen? Dat zullen toch de 35- tot 45-jarigen van 2025 moeten zijn. Die generatie is nú 15 tot 25 jaar. Natuurlijk wijst de politiek altijd naar de meest achtergestelde groepen. Maar daarmee verliest ze snel de succesvollen uit het oog. Want hoe houden we al de afgeestudeerden van de EUR en van de hogescholen in Rotterdam?

is nu zaak om deze 'verjonging' en 'verkleuring' in een breder politiek kader te plaatsen, zonder dat de culturele waarde van diep in de cultuur verankerde esthetische en artistieke kwaliteiten verkwanseld worden. In het advies van de Rotterdamse Kunststichting wordt gewezen op dwarsverbanden tussen wat hoge en lage cultuur werd genoemd. Kunst met een grote K, kleinkunst en culturele activiteiten gaan meer interacties aan. Wat zien we? Vrouwen participeren iets meer dan mannen. Na de film scoren pop/wereldmuziek en dance/houseparties bij alle jongere groepen het meest. Wat mij als filosoof interesseert, zijn kunst- en cultuuruitingen die mensen aan het denken zetten. Die diepgewortelde vooroordelen liefst op een humoristische, maar scherpe wijze bespreekbaar maken. Bij autochtonen zie je bijvoorbeeld een positieve verschuiving naar cabaret en kleinkunst na het 25ste jaar. Deze ontbreekt bij allochtone groepen, die echter met toneel in de pas blijven. Reflecteren standup comedians, rappers en hiphoppers (denk aan de Woorddansers, die de lezing openden) ook niet voortdurend op de samenleving? En stemt een film als 'Shouf, Shouf Habibi' niet tot nadenken bij zowel allochtonen als autochtonen? Het maken van tv- en radioprogramma's door jongeren is sowieso een emanciperende activiteit, omdat ze dan heel goed over zichzelf en anderen nadenken. Ook standup comedians en cabaratiërs (Raymann en Najib Amhali) reflecteren en ontstijgen probleemloos de benauwde tegenstelling tussen allochtonen en autochtonen. Naast hogeschoolden is er een veel grotere groep jongeren van middelbare scholieren, variërend van vmbo tot vwo, die in Rotterdam 2025 zullen bewonen en bewerken. Ook zij participeren aan de cultuur. Niet alleen in popcon-

ressant. Toch zijn het deze jongeren die voor een exponentiële groei van de Rotterdamse bevolking in 2025 gaan zorgen.

In de Rotterdam Jongeren Survey van 2000/2001 onderzoekt onder andere Han Entzinger de belevenissen van de islam onder Turkse en Marokkaanse jongeren. In vraaggesprekken en via vragenlijsten zijn driehonderd Turken en driehonderd Marokkanen van 18 tot 30 jaar onderzocht op hun betrokkenheid bij de islam. Uit het onderzoek blijkt dat er een enorme diversiteit van geloofsbelevingen zijn onder allochtone jongeren. Dit rapport bevestigt op lokaal niveau wat de Franse Islam-kenner Olivier Roy in zijn boek 'De globalisering van de Islam' (2002) beweert: er ontwikkelt zich een Europese islam waarin de westerse waarden doorwerken. Roy laat ook zien dat zowel de islamitische als de westerse wereld in een normen en waarden-debat verwickeld zijn als gevolg van de globalisering.

De toekomst begint nu. Het gaat niet om het gescheiden naast elkaar bestaan van statische culturele, etnische, raciale, nationale of religieuze identiteiten, allen opgesloten in hun privéwaan. Als het over waarden gaat, moeten we deze niet *in* mensen, maar *tussen* mensen situeren. Waar het om draait zijn de minder voorspelbare, maar realistischere spanningen tussen oude allochtone en autochtone identiteiten die langzaam aan het leeglopen zijn. Laten we daarom maar over 'intercultureel' spreken.

Spanningen die nu met deze tussenposities gepaard gaan onderdrukken, werkt averechts. Dit 'tussen' of 'inter' is de onvoorspelbare kwaliteit waar het in de toekomst op aan zou kunnen komen. Het is de culturele opgave ze in beeld te brengen, artistiek en intellectueel.